

Nr 12.

Af herr **von Mentzer m. fl.**, *angående fullständigt genomförande af kommunalt veto i fråga om beviljande af rättighet till försäljning af brännvin.*

Ibland allt det sedliga förfall, all den råhet och förvildning, särskildt bland ungdomen, hvaröfver man i våra dagar icke utan skäl klagat, framträder såsom en löftesrik ljuspunkt just det starka nykterhetsintresset bland de breda lagren af vårt folk, den starka viljan till sedlig lyftning, som därigenom tager sig uttryck. Det är de lagstiftande myndigheternas plikt att taga fasta på denna löftesrika handpenning på att vårt folk till sin kärna dock är sundt och sedligt, att det vill söka öfvervinna de nedbrytande krafternas förstörelseverk och åter resa sig till sedlig kraft och storhet. Att i en brytningstid, sådan som vår, detta icke kan gå utan en mäktig kraftansträngning i den religiösa och nationella samlingens tecken är gifvet. Vi våga också tro, att när medvetandet härom blir klarare och starkare äfven de, som ännu stå ganska tvekande inför den storartade sedliga rörelse bland vårt folk, som benämnes nykterhetsrörelsen, skola räcka handen till kraftigt bistånd.

Rörelsen, som utgick från de bildades led och därefter med stigande hänförelse omfattats af allt vidare kretsar, har numera nått fram till att vara äfven en kommunens och statens angelägenhet. Närmast intresserad, utaf dessa båda, är kommunen, som i första hand drabbas af alla de olägenheter, samhället såsom sådant får utstå i följd af rusdrycksbrukets skadliga verkningar. Vill alltså kommunen genom förbud mot rusdrycksförsäljning i större eller mindre utsträckning skydda sig mot dessa olägenheter och i sin mån bidra till afvärjande af den fara, som hotar att fördärfva så många hem, så många eljest arbetsdugliga samhällsmedlemmar, så många af den uppväxande ungdomen — så bör icke från statens sida

läggas hinder i vägen därför. Principen om kommunernas självbestämningssrätt härutinnan har också i viss mån godkänts i lagstiftningen rörande dessa ämnen. I kungl. förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905 § 11 stadgas, att om annan detaljhandel med brännvin än den, som kan äga rum jämlikt 9 § — nämligen på grund af burskap eller särskildt privilegium — anses böra i stad idkas, må förslag därom väckas hos stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, hos allmän rådstuga. Endast i fall stadsfullmäktige eller allmänna rådstugan medgifva den ifrågasatta försäljningen får sådan äga rum. I fråga om rätt till detaljhandel med brännvin på landsbygden — utöfver den utskänkning som äger rum i samband med äldre gästgifveri — innehåller 13 §, att sådan ej får förekomma, ifall därom gjord framställning blir af kommunalstämman ogillad.

Emellertid är detta *kommunala veto* ej fullständigt genomfördt. Omfattande försäljningsrättigheter kunna af Konungens befallningshafvande medgifvas äfven emot den kommunala representationens afstyrkande, i ett par fall till och med utan deras hörande.

I 16 § stadgas nämligen:

1. Klubb eller annan förening må, efter vederbörande kommunalstyrelses hörande, kunna af Konungens befallningshafvande tilldelas rätt under högst ett år i sänder att utskänka brännvin åt sina medlemmar och inbjudna gäster. — 2. Vid hälsobrunn, badort eller annan kurort å landet, där särskild läkare finnes anställd, må på därom gjord ansökning Konungens befallningshafvande, sedan vederbörande kommunalstämma lämnats tillfälle att yttra sig, meddela rättighet till brännvinsutskänkning för kortare tid än år, dock att vid sådan utskänkning egentligt brännvin må tillhandahållas endast vid måltider åt spisande gäster. — 3. Rättighet till utskänkning å passagerarfartyg må på ansökning kunna medgifvas af Konungens befallningshafvande i det län, hvarest fartygets rederi har sitt säte. Sådan utskänkning må endast äga rum till förtäring ombord å fartyget och må, under det fartyget ligger i hamn eller vid land, allenast ske till besättningen och till dem, som i fartygets restaurationslokal intaga måltid. — 4. Där i annat fall än förut i denna § är sagdt, vördsushus-rörelse för någon del af året tillfälligtvis kan vara af omständigheterna påkallad, dock ej vid läger eller där trupp eljest är för flera dagar sammandragen, må för kortare tid än år rättighet till brännvinsutskänkning på därom af vederbörande gjord ansökning meddelas af Konungens befallningshafvande. — 5. Vid meddelande af utskänkingsrätt enligt denna §

må Konungens befallningshafvande föreskrifva de inskränkningar, som i öfrigt kunna anses nödiga.

Förslag till ändringar i denna paragraf hafva flerfaldiga gånger förekommit. Uti en af herr Söderbergh m. fl. i Andra kammaren vid 1910 års riksdag väckt motion nr 111 yttras härom bland annat följande:

»Samtliga de s. k. tillfälliga utskänkingsrättigheter, som omförmälas i förenämnda paragraf i brännvinsförsäljningsförordningen och om hvilka det ligger i Konungens befallningshafvandes makt att ensam och allena besluta, ha alltid af nykterhetsvännerna med rätta betraktats med oblida ögon. Då den nu gällande förordningen af Kungl. Maj:t framlades för godkännande vid 1905 Riksdag, restes mot 16 § i dess dåvarande lydelse ett starkt motstånd. Sålunda påyrkades i två inom Andra kammaren väckta motioner borttagandet af hela denna paragraf, och ett stort antal ändringsyrkanden framställdes af flera motionärer i båda kamrarna i fråga om hvarje moment, då särskilda restriktioner utöfver de af Kungl. Maj:t föreslagna ansågos erforderliga med afseende å förevarande slag af utskänkingsrättigheter. Men mycket blef den gången ej vunnet. Åt Konungens befallningshafvande inrymdes den allra vidsträcktaste befogenhet att utdela till namnet tillfälliga, men därför icke mindre verkningfulla utskänkingsrättigheter, äfven mot vederbörande kommunalmyndigheters direkta afstyrkande, ja, i enlighet med ofvanberörda 4 mom., till och med utan dessas hörande.»

Beträffande paragrafens *mom. 1* yrkades i nämnda motion, att momentet måtte utgå. Till stöd härför anfördes, att det icke föreläge något som helst giltigt skäl, hvarför en särskild brännvinsförsäljningsrätt skulle vara förbehållen klubbar och dylika inrättningar af privat natur. En sådan rätt måste fastmer anses såsom synnerligen olämplig. Utdelandet däraf kunde icke annat än bli beroende på fullständig godtycklighet i de fall, då konkurrens inträder mellan flera föreningar, eller också skulle rättighet meddelas i hur stor utsträckning som helst till hvarje förening, som därom gjorde framställning och mot hvilken speciella obehörighetshänsyn icke kunde påvisas. Och ändå hade törhända föreningen kommit till stånd med hufvudsakligt syfte att just ernå en utskänkingsrätt. Vidare kunde anmärkas, hurusom, då en klubb alltid mer eller mindre hade karaktären af enskildt sällskap, det för polismyndigheten vore hart när omöjligt att där öfva nödig tillsyn. Lagöfverträdelser kunde alltså utan påföljd utöfvas och hvarjehanda missbruk bedrifvas utan att behöfva komma i offentlighetens ljus. Den fara, som låge häri, och de betänkliga följder i flera

hänseenden, som en dylik utskänkingsrörelse inom slutna väggar kunde föra med sig, manade på det allvarligaste till ett ingripande. Såsom i det hela skadligt och för ifrågavarande föreningar ingalunda oundgängligen nödig, borde följaktligen en utskänkingsrätt af omförmälda slaget icke vidare få förekomma.

Sammansatta bevillnings- och lagutskottet vid 1909 års riksdag, hvilket haft att yttra sig öfver en af herr Söderbergh m. fl. då väckt motion med enahanda yrkande och motivering, uttalade i anledning däraf, att enligt utskottets mening en utskänkingsrättighet af ifrågavarande slag vore synnerligen olämplig. Då en klubb eller förening alltid komme att mer eller mindre behålla karaktären af enskildt sällskap, blefve det hart när omöjligt för polismyndigheten att utöfva någon tillsyn öfver där bedrifven utskänkingsrörelse. Denna rörelse torde också ej sällan utsträckas utöfver de tider, då utskänkning å de offentliga utskänkingsställena icke finge äga rum, ett förhållande som, förutom att det frestade till ökad spritkonsumtion, måste anses särskildt olämpligt i klubbar, där unga män ofta utgjorde flertalet af medlemmarna. Härtill komme, att vederbörande kommunalstyrelse icke ägde makt att förhindra tillkomsten af ifrågavarande rättigheter, i det att Konungens befallningshafvande, oberoende af hvad kommunalstyrelsen anført, vore oförhindrad att medgifva en dylik rättighet. Då ej heller något behof af klubb rättigheter förefunnos — under den långa tid, då särskilda dylika rättigheter ej funnos, hade, utskottet veterligen, några giltiga anmärkningar mot saknaden af sådana icke framkommit —, funne utskottet sig böra hemställa om bifall till motionen i denna del. Frågan förföll dock. Bevillningsutskottet vid 1910 års riksdag ställde sig, i motsats mot föregående årets sammansatta bevillnings- och lagutskott, afvisande mot motionen under hänvisning till den då ifrågasatta, sedermera af Riksdagen beslutade allsidiga utredningen af de till nykterhetslagstiftningen hörande spörsmål.

Men oberoende däraf synes redan nu — helst som utredningen säkerligen kommer att taga lång tid i anspråk — åtminstone sådan ändring i gällande brännvinsförsäljningsförordning böra vidtagas, att försäljningsrättighet, hvarom nu är fråga, icke må kunna beviljas utan bifall af den kommunala representationen. Denna känner bäst förhållandena på platsen och de olägenheter, som följa af försäljningsrättighetens beviljande. Här om någonsin bör den kommunala själfbestämningsrätten vinna den vidsträcktaste tillämpning.

Rörande *mom. 2* i förevarande § yrkades uti en af herr Söderbergh m. fl. vid 1910 års riksdag väckt motion nr 112, att orden »sedan vederbörande kommunalstämma lämnats tillfälle att yttra sig» måtte utbytas mot: »sedan vederbörande kommunalstämma därtill lämnat sitt bifall», så att momentet skulle komma att erhålla följande lydelse: »Vid hälsobrunn, badort eller annan kurort å landet, där särskild läkare finnes anställd, må på därom gjord ansökning Konungens befallningshafvande, sedan vederbörande kommunalstämma därtill lämnat sitt bifall, meddela rättighet till brännvinsutskänkning för kortare tid än år, dock att vid sådan utskänkning egentligt brännvin må tillhandahållas endast vid måltider åt spisande gäster.»

Till närmare motivering häraf yttrades i motionen:

»Uti 2 mom. i 16 § i kungl. förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning af brännvin tillerkännes Konungens befallningshafvande befogenhet att vid hälsobrunn, badort eller annan kurort å landet, där särskild läkare finnes anställd, sedan vederbörande kommunalstämma lämnats tillfälle att yttra sig, meddela rättighet till brännvinsutskänkning. Mot berörda stadgande ha gång efter annan anmärkningar med fog riktsats. Det har framhållits, att det hvarken kan anses nödigt eller nyttigt, att brännvinsutskänkning må äga rum vid dylika anstalter. För öfrigt borde det icke vara Konungens befallningshafvande medgifvet, att, när det lyckats för en kommun att hålla sig fri från all brännvinsutskänkning, korsa samma kommuns nykterhetssträfvande genom att tillåta utskänkning vid s. k. kurort, som tilläfventyrs ligger inom dess område, ett förhållande som flera gånger inträffat. Inrättningar af ifrågavarande slag uppstå numera till obegränsadt antal, oftast utan någon som helst utsikt att kunna ekonomiskt bära sig, såvida icke inkomster af en vid inrättningen lätt nog förvärfvad brännvinsutskänkingsrätt bli att påräkna. Att grunda tillkomsten af en hälsoanstalt på sådan förutsättning måste väl anses förkastligt. I hvarje händelse bör icke mot kommunens uttryckligt uttalade vilja en utskänkingsrätt af omförmäld art få komma till stånd.»

Äfven härutinnan gäller, att den Konungens befallningshafvande här medgifna befogenhet måste anses utgöra ett obehörigt intrång uti den kommunala självbestämningsrätten, och att sålunda det kommunala vetot jämväl på denna punkt bör göras gällande oberoende af den pågående utredningen rörande det berättigade eller icke berättigade uti förekomsten i allmänhet af dylika särskilda rättigheter.

Mom. 3 i 16 § innehåller, att rättighet till utskänkning å passagerarfartyg må på ansökning kunna medgifvas af Konungens befallningshafvande i det län, hvarest fartygets rederi har sitt säte. Här förutsättes icke ens för rättighetens beviljande, att de kommunala myndigheterna skola höras. Visserligen har mot krafvet härpå anmärkts, att det skulle medföra praktiska svårigheter att inhämta yttranden från samtliga kommuner, då fråga vore exempelvis om passagerarfartyg i kusttrafik på längre sträckor. I detta fall skulle dock det kommunala vetot kunna genomföras så, att kommun, som berördes af trafiken, skulle hafva rätt att inom viss tid före ärendets afgörande hos Konungens befallningshafvande inkomma med framställning i ämnet, hvarom kungörelse skulle utfärdas på enahanda sätt som i fråga om de vanliga länskungörelserna. Med föranledande af innehållet i de sålunda inkomna framställningarna skulle Konungens befallningshafvande hafva att antingen afslå ansökningen om utskänkingsrätt eller ock medgifva den i den inskräntare omfattning, att kommun, som motsatt sig utskänkingsrättighetens beviljande, däraf icke berördes, så att t. ex. utskänkning icke finge förekomma förr än efter afgången från viss hamn under resan eller dylikt.

Ehuru, liksom i fråga om öfriga här ofvan omnämnda tillfälliga utskänkingsrättigheter, frågan om deras fullständiga upphörande torde utgöra föremål för den beslutade utredningen, lärer dock krafvet på rätt till kommunalt veto äfven i detta fall kunna och bära redan nu pröfvas och omedelbart godkännas.

Hvad slutligen angår de i *mom. 4* i 16 § afsedda tillfälliga utskänkingsrättigheter, yttrades därom i den förut åberopade af herr Söderbergh m. fl. väckta motionen nr 111, att dessa rättigheter skulle egentligen endast ifrågakomma i anledning af offentliga tillställningar af ett eller annat slag, men att momentets affattning lade i Konungens befallningshafvandes hand att meddela rätt till brännvinsutskänkning i hvilka fall som helst, utom vid läger eller där trupp eljes för flera dagar sammandrages, allenast med den begränsningen, att tiden skall vara kortare än år. Olämpligheten af en så vidsträckt maktfullkomlighet hos Konungens befallningshafvande i fråga om beviljandet af brännvinsutskänkingsrätt låge i öppen dag. Den kunde leda och hade också, enligt hvad erfarenheten ådagalagt, ledt till missförhållanden af flerahanda art. Äfven där värdshusrörelse för någon del af året tillfälligtvis kunde vara af omständigheterna påkallad, borde rättighet att utskänka spritdrycker icke kunna få meddelas i annan ordning än författningen i öfrigt föreskrefve.

Motionärernas yrkande om momentets borttagande ur paragrafen afstyrktes af 1909 års utskott, men tillstyrktes i viss mån af åtskilliga reservanter. Såsom skäl härför anförde dessa: De tillfälliga utskänkingsrättigheter, hvarom här vore fråga, hade, enligt hvad erfarenheten visat, medfört åtskilliga olägenheter. Under dessa rättigheter hade flerstädes inrymts teatrar, sommarrestauranger och andra liknande lokaler, där utskänkingsrörelse, ehuru regelbundet återkommande år efter år, icke pågått året rundt. Att med tillhjälp af nu förevarande lagrum skapa dylika så att säga halfpermanenta rättigheter hade syntts så mycket mer olämpligt, som vederbörande kommunala myndigheter icke tillerkänts något inflytande på dylika rättigheters tillkomst. Enligt reservanternas mening borde rättigheter af förevarande slag meddelas endast i samma ordning som de ordinarie rättigheterna.

Kamrarna fattade i frågan skiljaktiga beslut.

Äfven i fråga om nu omförmälda rättigheter framträder med synnerlig styrka krafvet på att de icke få beviljas utan den kommunala representationens bifall. Många af dessa rättigheter, särskildt de som gälla sommarrestaurangerna, äro, under den tid de gälla, af betydande omfattning och kunna alldeles omintetgöra en nykterhetsvänlig befolknings och dess kommunala myndigheters sträfvanden att främja ordning och sedlighet inom kommunen. Äfven här gäller, att den förändring, som nu påyrkas, icke är af beskaffenhet att böra ingå i den igångsatta utredningen angående medlen för dryckenskapens bekämpande utan kan och bör omedelbart beslutas.

Ett fullständigt genomförande af det kommunala vetot i vår nykterhetslagstiftning skulle, enligt vår mening, vara i hög grad egnadt att föra nykterhetssaken framåt och blifva vårt folk till gagn. Och då därjämte principen om kommunal själfstyrelse såsom sin konsekvens — särskildt beträffande frågor af föreliggande art — fordrar, att bestämd hänsyn tages till kommunens genom dess lagliga representation uttalade vilja härutinnan, få vi vördsamt hemställa,

att, Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i kungl. förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905, att rättighet till försäljning af bränn-

vin icke må beviljas utan bifall, i fråga om stad, af
stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, af allmän
rådstuga samt, i fråga om landet, af kommunalstämma.

Stockholm den 24 januari 1911.

C. H. von Mentzer.

K. J. Ekman,
Jönköping.

E. L. Petersson.

K. J. Gustafsson.
